

1.

STANISLAV KUČERA

O LENINOVĚ PRÁCI
„STÁT A REVOLUCE“

1. S výročím Velké říjnové socialistické revoluce je nerozlučně spojen i vznik jednoho z nejznámějších a nejvýznamnějších teoretických děl V. I. Lenina, vznik knihy „Stát a revoluce“. Je tomu tak přesto, že kniha byla napsána před říjnovým povstáním a tiskem vyšla až po něm.

Rozhodující pro toto spojení jubilejí je vedle časové blízkosti to, že kniha se zabývá hlavní otázkou revoluce — otázkou moci. A není pochyby o tom, že myšlenky, jimiž se kniha zabývá, revoluci zřejmě ovlivnily již proto, že autorem díla i vůdcem revoluce byl tentýž člověk — V. I. Lenin. Revoluce tak ověřovala prakticky dílo ještě dříve než stačilo vyjít tiskem.

2. Lenin přikládal otázce státu v revoluci a zejména v revoluci socialistické mimořádný význam. To vyplývalo z prvotnosti — včetně prvotnosti časové — politiky před ekonomikou v socialistické revoluci. O Leninově hodnocení této věci svědčí i fakt, že v době mimořádně bouřlivých a dramatických událostí, v době, kdy se musel skrývat, si našel dost času, energie a soustředění k tomu, aby mohla být kniha o státu napsána. Již v posledních měsících svého pobytu v emigraci ve Švýcarsku se Lenin věnoval intenzivnímu studiu problematiky státu, studiu prací Marxe, Engelse i dalších autorů. Z výpisků, konspektů a komentujících poznámek se zrodil „sešit v modrých deskách“. Obsah tohoto „modrého sešitu“ se pro Lenina stal významným pramenem při psaní díla o státu a revoluci.

Leninova kniha se přirozeně neomezuje jenom na reprodukci názorů Karla Marxe a Bedřicha Engelse na stát. Zároveň znamená tvůrčí rozvinutí tohoto učení, rozvinutí odpovídající podmínkám 20. století a blížící se socialistické revoluce.

3. Obsah Leninovy knihy tvoří především pozitivní výklad marxistic-

kých názorů na stát a jeho podstatu. Druhou stránkou věci a zároveň nutnou podmínkou dalšího rozvoje marxistické teorie státu je nesmiřitelný boj proti nebezpečí deformací tohoto učení. Tak také Marx a Engels vždy postupovali — bránili učení o státu proti nepřátelům otevřeným i skrytým, proti nepřátelům, kteří marxismus otevřeně odmítali, i těm, kteří se pokrytecky vydávali za jeho stoupence.

Lenin ve své knize připomíná zejména Marxův a Engelsův boj proti anarchismu a oportunismu. Ale v roce 1917 žil tento Marxův a Engelsův boj ve vědomí samotného dělnického hnutí ve zkreslené podobě. Zatímco boj tvůrců vědeckého komunismu proti anarchismu názorů jeho nositelů na stát byl dostatečně znám, pak jejich boj proti oportunistickým deformacím upadal v zapomenutí a nebyl připomínán.

Je proto zcela přirozené, že náprava tohoto nedostatku byla jedním z hlavních cílů, které si Lenin při psaní „Státu a revoluce“ kladl. A stejně pochopitelné je to, že za této situace zaměřoval hlavní palbu proti oportunismu jako hlavnímu nebezpečí.

Velkou pozornost věnoval Lenin objasnění podstaty státu a Marxových a Engelsových názorů na ni. S tím je těsně spojeno i osvětlení vzniku státu a jeho podmínek, jak to líčí Bedřich Engels v práci „Anti Dühring“ a zejména v práci „Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu“. Lenin velmi důrazně upozorňuje na to, že zakladatelé vědeckého komunismu nespojovali vznik státu se smírem tříd, s jejich dohodou, s kompromisem mezi nimi. Naopak! Ve vzniku státu viděli produkt nesmiřitelnosti rozporů a konfliktů mezi třídami.

Taková je dialektika vývoje. Zostření rozporů mezi třídami, třídní dezintegrace společnosti, ohrožení její samotné existence třídními konflikty činí nutným zvláštní nástroj „integrace společnosti“ v podobě státu. Dokud je společnost „přirozeně sjednocena“ tím, že ještě není rozdělena na třídy, nepotřebuje takový zvláštní nástroj. Ale podmínky, za nichž je takový zvláštní nástroj nutný, vedou nutně k tomu, že stát jako nástroj společenské integrace se nutně ocitá v rukou jedné z protikladných tříd — třídy vykořisťovatelů. Totéž platí i o právu.

Stát tedy vniká jako nástroj panství jedné třídy nad druhou třídou a třída, která má stát ve svých rukou, nemůže postupovat jinak než tak, že si tento nástroj utváří „ke svému obrazu“. Stát nabývá třídní charakter, a to jak co do své podstaty, tak i co do svých forem.

Popírání nebo podceňování třídního charakteru státu je pak společným jmenovatelem jak anarchismu, tak i oportunismu. Ale zatímco první z nich chápe každý stát jako absolutní zlo, pak druhý pojímá netřídně daný, tj. buržoazní stát a idealizuje si jej.

Oportunisté stejně jako anarchisté nepočítají s věčnou existencí státu. Ale na rozdíl od anarchistů nechtějí oportunisté stát prostě zrušit, ale

počítají s jeho odumíráním. Jenže oním odumírajícím státem je pro ně starý — nadtřídně chápaný — stát buržoazní.

4. Již zakladatelé vědeckého komunismu postavili proti anarchistické „hře na revoluci“ a proti oportunistickému odmítání revoluce ideu revoluce skutečné, revoluce socialistické, tj. revoluční nahrazení starého státu státem novým. Jinými slovy: zatímco anarchisté si představují socialistickou revoluci jako zrušení státu ze dne na den a zatímco oportunisté revoluci odmítají, protože stát se nemění a je pouze zapojován do služeb pokroku, prosazuje marxismus nahrazení buržoazního státu státní mocí proletariátu. A právě to je socialistická revoluce, alespoň pokud ji chápeme v „užším“, „politickém“ smyslu.

Stát, který se ze socialistické revoluce rodí, je nutně a nevyhnutelně diktaturou proletariátu. Bez diktatury proletariátu není možné skutečné potlačení svržené buržoazie, bez ní nemůže budování socialismu být trvalým a nezvratným. Tak tomu bylo v době, kdy Lenin psal svou knihu o státu, tak je tomu i dnes. Současně však je třeba vidět, že Lenin pojímá diktaturu proletariátu ve všech jejích rovinách, vlastnostech a funkcích. Diktatura proletariátu je skutečně „panstvím proletariátu nad buržoazií“. Ale současně skutečná diktatura proletariátu předpokládá masovou podporu, podporu tohoto panství celou pracující většinou společnosti. Diktatura proletariátu je tedy současně formou třídního svazku proletariátu s těmi částmi neproletářských skupin, které k proletariátu váže alespoň určitá stránka jejich materiálních zájmů, je to způsob vedení společnosti dělnickou třídou a v neposlední řadě má diktatura proletariátu v národním i mezinárodním měřítku mnohostranné tvůrčí možnosti, poslání a funkce.

5. Nastolení diktatury proletariátu a její uhájení zahrnuje a předpokládá rozbití starého a vytvoření nového státního aparátu. Po zkušenostech z Pařížské komuny dokonce v této souvislosti zakladatelé vědeckého komunismu hovoří o tom, že „Manifest komunistické strany“ je „místy zastaralý“. Přitom mají na mysli jmenovitě to, že „... Komuna podala důkaz, že dělnická třída nemůže prostě převzít hotový státní stroj a uvést jej do chodu pro vlastní účely ...“¹⁾

I další zkušenosti revolučního hnutí potvrzovaly oprávněnost tohoto názoru. Rozbití starého státního aparátu je nutné, třebaže formy a způsoby této přeměny mohou být rozmanité. Nelze totiž dělat revoluční opatření a zajišťovat dosažené výsledky revoluce pomocí starého státního aparátu, pomocí starých kádrů a starých institucí. Hovoříme-li o rozbití starého státního aparátu, pak nejde jen o výměnu osob, ale i o změnu samotné struktury státní moci, struktury mocenských orgánů.

¹⁾ Marx, K.—Engels, B.: Vybrané spisy sv. I, str. 18, Praha 1954.

Vždyť uplatnění skutečné státní moci dělnické třídy a prosazování jejích zájmů nemůže záviset jen na osobních vlastnostech lidí vykonávajících tuto moc a zejména na tom, zda lidé s potřebnými vlastnostmi významná místa v orgánech moci zaujmou nebo ne. Moc dělnické třídy a všeho pracujícího lidu musí být zabezpečena celým systémem mocenských orgánů, systémem vztahů, povahou společenských institucí a objektivní povahou pravidel činnosti zaručujících správný výběr a důslednou kontrolu těch, kdož budou jménem dělnické třídy v mocenských orgánech působit. Systém mocenských orgánů a vztahů s nimi spojených (vztahů uvnitř orgánů i vztahů mezi orgány) musí stimulovat výběr správných lidí se správnými vlastnostmi a eliminovat ty, jimž potřebné vlastnosti chybějí.

A právě takové systémové záruky poskytovala poprvé v dějinách státní moc, která se nazývá „Pařížská komuna“. Komuna vytvářela „systémové“ záruky proti odtržení státu od občanů a proti odtržení zástupců lidu od zastupovaných. Dosahovala toho tím, že zrušila nezávislost zvolených zástupců na voličích, a to zavedením principu kontrolovatelnosti, neustálé odpovědnosti a odvolatelnosti zástupců lidu.

Na druhé straně pak Komuna zavedla volitelnost všech funkcionářů, všech „úředních osob“ a dala do rukou volených zástupců lidu nejen tvorbu obecně závazných norem, tvorbu zákonů, ale i tvorbu a realizaci konkrétních rozhodnutí, aplikaci a praktické uplatňování zákonů. Komuna tak spojila formální, „oficiální“ moc s mocí faktickou, a to v rukou těchže, tj. volených mocenských orgánů.

Komuna přeměnila zastupitelské sbory z orgánů diskutujících a pro formu hlasujících ve skutečné pracovní instituce. Zrušila tedy starou dvoj-kolejnost moci a její formální dělbou. Tím vším ale také zrušila i „klasický“ parlamentarismus.

Těmito novými skutečnostmi vytvořila komuna společenskou vztahovou, institucionální a systémovou základnu pro sjednocení lidu a státu, pro negaci stavu, kdy stát je „zvláštní institucí určenou k potlačování“, institucí stojící nad lidem, od lidu odtrženou a lidu odcizenou. Moc nad lidem (byť by se rodila sebedemokratičtější způsobem) se přeměnila v moc lidu samotného.

Ale tím, že stát v podobě Komuny přestal být „zvláštní mocí stojící nad společností“ přestal být zároveň státem ve starém smyslu slova. Nepřestal být státem vůbec, ale přestal být státem v tradičním významu.

A právě takový stát, stát typu Pařížské komuny pokládal Lenin za optimální státní podobu diktatury proletariátu. Jako systém bezprostřední, přímé demokracie dává moc do rukou lidu a na lidu samotném závisí, k čemu ji použije, zda k plnění úkolů jenom demokratických, nebo již socialistických.

V době, kdy Lenin psal „Stát a revoluci“, byly již známy jisté zkuše-

nosti s novou formou takového státu, se sověty, se sovětskou mocí. Moc sovětu dělnických, vojenských a rolnických zástupců vznikla v průběhu únorové, buržoazně demokratické revoluce v roce 1917, a to v souvislosti s tzv. „dvojvládím“. Jestliže „Prozatímní vláda“ byla politickým výrazem diktatury buržoazie, pak sověty se staly politickým výrazem druhého ze dvou možných výsledků buržoazně demokratické revoluce,²⁾ tj. demokratické diktatury proletariátu a rolnictva.

Vývoj mezi únorem a říjnem 1917 pak vedl k tomu, že revoluce se stala nepřetržitou, že demokratická revoluce poměrně rychle a během krátké doby přerostla v revoluci socialistickou. A tak jako zrála revoluce, jak se měnil její charakter, její sociálně ekonomický a třídní obsah, tak se měnil a změnil i třídní obsah revoluční moci, samotných sovětů. Sovětská moc, která byla zpočátku formou demokratické diktatury proletariátu a rolnictva (přitom ovšem nebyla jedinou vládou, ale jednou ze dvou vlád, přechodně pak nebyly sověty vládou vůbec, protože se staly přívěskem Prozatímní vlády) se stala formou diktatury proletariátu.

V době, kdy psal Lenin knihu „Stát a revoluce“, nebyl tento vývoj ještě ukončen. Naopak, heslo „Všechnu moc sovětům“ muselo být na přechodnou dobu vzato z pořadu dne. Ale možnost být orgánem diktatury proletariátu byla v sovětské moci obsažena. V podmínkách narůstající celospolečenské krize v dalších týdnech a měsících se tato možnost zvětšovala a v důsledku vítězného říjnového povstání se stala skutečností. Sověty celou svou strukturou umožňovaly uskutečňování reálné moci lidu a lid vedený dělnickou třídou začal po vítězném povstání a svržení buržoazní Prozatímní vlády této moci používat k prosazení a realizaci přeměn socialistického charakteru.

6. Lenin se ovšem neomezuje na to, že charakterizuje stát jako něco, co v tradičním smyslu již vlastně státem není. Socialistický stát, stát proletářský chápe zároveň jako stát „odumírající“, podobně jako to hodnotil Bedřich Engels — zejména v práci „Anti Dühring“. Dialektika věcí a vývoje je totiž taková, že „čím více se účastní všechen lid přímo výkonu státní moci, tím méně je třeba této moci“.³⁾

Právě takový stát nového typu potřebuje proletariát proto, aby mohl zbavit buržoazii výrobních prostředků a potlačit její kontrarevoluční pokusy (a — ještě lépe — jim vůbec předejít), ale také proto, že takový stát je schopný splnit tvůrčí poslání v rozvoji a organizování ekonomiky, v oblasti kulturně-výchovné a sociální, při upevňování solidarity dělnické

²⁾ Tento dvojitý možný výsledek buržoazně demokratické revoluce předpokládal Lenin a psal o tom v knize „Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci“. Jedním „tradičním“ a „vyzkoušeným“ výsledkem mohla být diktatura buržoazie, druhým pak to, o čem píšeme v textu dále.

³⁾ Lenin, V. I.: Spisy sv. 25, str. 430.

třídy jedné země s pokrokovými silami ve všech zemích. Takový stát je schopen aktivitu a iniciativu mas nejen umožnit, ale i podnítit.

V neposlední řadě se od takového státu očekává, že bude uplatňovat zásady rovnosti odpovídající nižší, socialistické fázi komunismu — uplatňování rovného měřítka na nerovné lidi. Právě v takovém smyslu hovoří Lenin o tom, že společnost v tomto svém vývojovém stadiu ještě nepřekročila úzký rámec „buržoazního práva“.

Rozdělování na bázi této rovnosti, tj. podle množství, jakosti a společenské důležitosti vykonané práce, jež je nutné v této první, nižší fázi komunismu jistě plodí nerovnosti, komplikace a také námitky z pozice rovnostářství. Takovýmto námitkám je ovšem možno směle a úspěšně čelit. Nerovnosti plynoucí z dodržování zásady rozdělování podle práce je možné hájit a obhájit. Skutečné a vážné komplikace a skutečné negativní jevy ve společnosti souvisejí naopak s porušováním nebo nedostatečným uplatňováním této zásady.

Socialistický stát je schopen tyto problémy řešit; jako stát nového typu může poskytnout dostatečný prostor i dostatečné prostředky k účinnému boji za socialistické rozdělování. Lenin píše: „Stát odumírá, protože již není kapitalistů, není již tříd, proto nelze již potlačovat vůbec žádnou třídu.

Avšak stát ještě neodumřel úplně, neboť zůstává ochrana „buržoazního práva“, posvěcujícího faktickou nerovnost. K úplnému odumření státu je třeba úplného komunismu.“⁴⁾

Lenin spojuje vytvoření podmínek pro úplné odumření státu s komunistickým rozdělováním podle potřeb a s ekonomikou komunistické společnosti vůbec.

Zároveň však věnuje velkou pozornost dialektické souvislosti mezi vývojem státu a vývojem demokracie.

Především vysvětluje samotnou podstatu každé demokracie tím, že spojuje demokracii se státem. „Demokracie není totožná s podřízením menšiny většině. Demokracie je stát, který uznává podřízení se menšiny většině, tj. organizace k soustavnému násilí jedné třídy nad druhou, jedné části společnosti nad druhou.“⁵⁾

Rozdíly mezi jednotlivými druhy a typy demokracie se tedy týkají toho, která třída formou dané demokracie vládne, toho, zájmy které třídy hájí v daném státě příslušná většina.

Je-li demokracie stát, pak odumírání státu je současně odumíráním demokracie jako státu (nikoli ovšem odumíráním společenského řízení vůbec a účasti lidu na řízení společnosti).

⁴⁾ Lenin, V. I.: Spisy sv. 25, str. 481.

⁵⁾ Lenin, V. I.: Spisy sv. 25, str. 468—469.

7. Všechny tyto Leninovy úvahy o odumírání státu, o jeho ekonomických podmínkách a vlastním předpokládaném průběhu ovšem neřeší otázku, jaký vliv na průběh tohoto vývoje, jeho formy a tempo bude mít postup světového revolučního procesu. Neřeší před první vítěznou socialistickou revolucí otázku, jakým způsobem bude modifikován vývoj státu, jestliže revoluce zvítězí nejprve v několika málo zemích nebo dokonce v zemi jediné a socialistická společnost bude relativně dlouho budována v podmínkách kapitalistického obklíčení.

Tato eventualita skutečně nastala. Po dobu téměř tří desetiletí byl socialismus budován v jedné zemi, která se nacházela v kapitalistickém obklíčení. A i poté, co socialismus překročil rámec jedné země a stal se světovou soustavou, imperialismus stále existuje a představuje stálou hrozbu pro rozvíjející se socialismus. Za této situace je další trvání státu nutné již v zájmu obrany socialismu proti vnějšímu ohrožení.

Nicméně rozvoj ekonomických, třídně sociálních a politickomocenských podmínek v jednotlivých zemích nezůstal bez vlivu na vývoj státu a na řešení otázek s ním spojených.

Stát je nadále nutný, ale změněné poměry, především poměry třídně sociální umožňují, aby to již nemusela být diktatura proletariátu. Již od počátku šedesátých let se v dokumentech KSSS a dalších komunistických a dělnických stran tento nový stát nazývá státem všelidovým. Takto je charakterizován socialistický stát v sovětské ústavě z roku 1977 a nejnověji v nové redakci Programu KSSS schválené XXVII. sjezdem KSSS: „Tento stát je hlavním nástrojem zdokonalování socialismu v naší zemi a na mezinárodním fóru plní funkci obrany socialistických vymožeností, upevňování pozic světového socialismu, odporu proti agresivní politice imperialistických sil a funkci rozvíjení mírové spolupráce se všemi národy.“⁶⁾

Slovo „přerůstání“, jehož se používá pro charakterizování přeměny diktatury proletariátu ve všelidový stát, vystihuje plynulost, ale i dialektickou protikladnost tohoto procesu. Jde o proces relativně dlouhodobý, vnitřně protikladný, přičemž kvalitativní změny, k nimž tu dochází, nelze vtěsnat do několika dnů nebo ji k určitému dni časově zařadit. Ještě nebezpečnější však by bylo „přeskakování etap“ a netrpělivost, ztotožňování faktu, že tento proces přeměny probíhá s jeho ukončením, chovat se tak, jakoby přeměna byla již dokončena a jakoby by bylo možno z toho vyvodit všechny praktické důsledky.

8. Leninova kniha „Stát a revoluce“ vyšla v mnoha jazycích a vydáních. Práce vyšla poprvé brzy po vítězství Velké říjnové socialistické

⁶⁾ XXVII. sjezd KSSS, Dokumenty a materiály, Praha 1986, str. 154.

revoluce a byla tak v důležité etapě světových dějin a dějin Evropy nedostupnějším dílem zabývajícím se sociálně politickou teorií marxismu — vědeckým komunismem.

Kniha seznamovala mezinárodní dělnické hnutí nejen s názory samotného Lenina, ale také (obsahem a rozsahem citovaných pramenů) zprostředkovávala poznání dosud neznámých (a někdy i záměrně „zapomínaných“) myšlenek Marxe a Engelse. Proletáři různých zemí díky této Leninově knize poznali, že k tomu, aby mohl být někdo marxistou, nestačí uznávat třídní boj, ale je nutno toto uznání dovést až k myšlence diktatury proletariátu, že rozbití starého státního aparátu je nutnou podmínkou každé opravdu lidové revoluce na evropském kontinentě, že buržoazní stát je odstraňován socialistickou revolucí, že odumírat může jen stát proletářský, že násilí nemusí být v dějinách vždy jen vykonavatelem zla atd.

Pro dělnické hnutí v naší vlasti měla kniha „Stát a revoluce“ mimořádný význam. Byla to první Leninova kniha, s níž se mohlo naše dělnické hnutí seznámit v českém překladu. Měla proto velký vliv na formování levice v sociální demokracii a pak i samotné komunistické strany.

Svůj mobilizující a inspirující vliv si zachovává Leninova kniha „Stát a revoluce“ dodnes. Její myšlenky jsou stále aktuální pro mezinárodní dělnické hnutí i pro pracující naší země.

Především dává Leninova kniha impuls a návod k dalšímu rozvoji socialistického státu a státnosti. Jak tam, kde se uskutečňuje přerůstání státu diktatury proletariátu ve všelidový stát, tak tam, kde vývoj této úrovně již dosáhl, platí jako dlouhodobá linie vývoje socialistického státu upevňování jednoty státu a společnosti na základě systému zachovávajícího základní principy státu typu Pařížské komuny. Trvalou platnost mají zásady volitelnosti, kontrolovatelnosti a odvolatelnosti zástupců lidu. Stejně tak si zachovává trvalou platnost zásada, že lid si svými volenými zástupci zákony nejen dává, ale je jejich prostřednictvím i provádí. Stejně tak platí stále i princip, že zastupitelské sbory jsou pracujícími institucemi a nikoli pouze skupinami mluvících, diskutujících a hlasujících osob.

V Leninově práci nacházíme cenné podněty pro další zdokonalování politického systému socialistické společnosti, jeho výstavby i stylu práce.

Zejména však nalézáme v této práci důležité podněty ve svém úsilí o další rozvoj socialistické demokracie jako demokracie pro pracující většinu společnosti a posléze pro celou společnost, z níž zmizely antagonistické třídy.

Přitom je ovšem třeba mít na zřeteli dvě skutečnosti. Především je nutné promýšlet a domýšlet to, co říká ve své knize Lenin o perspektivách vývoje demokracie včetně výroků o souvislosti odumírání státu a demokracie. Z celého ducha, ale i litery Leninovy práce vyplývá, že socialistický stát „odumírá“ tím, že sílí jeho jednota se společností a že

společnost sama začíná plnit ony řídicí a tvůrčí úlohy, jejichž plnění patřilo v minulosti k funkcím státu.

A tato jednotá společnosti a státu platí i o demokracii jako státu. Demokracie nemůže být překonána ničím jiným než svým vlastním vývojem, svým vlastním zdokonalováním a prohlubováním, než rostoucí účastí lidu na tvorbě orgánů řízení společnosti a společenských procesů.

To za první. A za druhé je třeba zdůraznit to, že rozvoj socialistické státnosti není a nemůže být živelným procesem řídicím se jen ryzí smyslovou zkušeností, empirií. Rozvoj socialistické státnosti je podmíněn tím, že jeho hybnou silou budou obecné, podstatné, dlouhodobé a internacionální zájmy dělnické třídy, tedy ty zájmy, které jasně a jednoznačně určují historickou úlohu proletariátu. Podmínkou úspěšného prosazení těchto zájmů je jejich poznání, jehož nositelem a uskutečňovatelem může být jen strana dělnické třídy. Z toho plyne, že nezbytným předpokladem rozvoje socialistické státnosti a socialistické demokracie je vedoucí úloha komunistické strany v tomto procesu.

9. Ovšem z Leninovy práce neplynou jen podněty a poučení týkající se rozvoje samotné socialistické státnosti. Současně tato práce vyjadřuje a odráží i Leninovo pochopení tvůrčího poslání socialistického státu, pochopení skutečnosti, že úkolem tohoto státu není jen hájit existující hodnoty, ale také se aktivně podílet na tvorbě hodnot nových.

Socialistický stát je i dnes postaven před veliké tvůrčí úkoly: je prakticky hlavním uskutečňovatelem zdokonalování socialistické společnosti a její přestavby. Pod vedením strany, která sjednocuje dělnickou třídu na základě jejího nejrevolučnějšího zájmu, je důležitým tvůrcem podmínek pro to, aby rozvoj socialistické demokracie a socialismu šly ruku v ruce, aby se uplatňovala zásada „více socialistické demokracie — více socialismu“.

Kniha je výsledkem rozvoje marxistického učení, rozvoje, který má skutečně tvůrčí charakter, rozvoje, který základní principy revoluční teorie neoslazuje, ale naopak prověřuje a tím posiluje. Zároveň z ní vyplývá návod k dalšímu tvůrčímu rozvoji tohoto učení, návod, který předpokládá, že hnutí bude přistupovat k novým skutečnostem řídící se přitom marxistickou metodou vědecké analýzy. Podstatným znakem této metody je to, že využívá všech poznávacích možností, které nám poskytuje materialistická dialektika, proletářská třídnost a komunistická stranickost a v neposlední řadě i socialistická demokracie a demokratický centralismus.

Socialistická demokracie a demokratický centralismus, to je totiž kromě všeho ostatního také systém, struktura a dynamika společenských vztahů, souhrn míst, která zaujímají nositelé poznání ve společnosti a vazeb mezi

nimi, tedy společensky daný systém, který umocňuje a mobilizuje poznávací schopnosti lidí, vytváří možnosti konfrontace pohledů a poznatků, a tím i předpoklady pro omezení jednostrannosti a subjektivismu v poznání a rozhodování.

Rozvoj socialistické státnosti, socialistické demokracie a demokratického centralismu je tedy nejen výsledkem aplikace vědeckého poznání, ale i jeho důležitým předpokladem.